

Research Article

DOI: 10.22124/jol.2024.27460.2476

University of Guilan

Iranian association of penal law

Criminal law Research
A Biannual Journal
Vol . 15, No.1, Spring & Summer 2024(Serial 29)

The Criteria for Distinguishing the Permission of Freedom of Expression from the Prohibition of Committing Crimes against the Dignity of Persons from the Point of View of the European Court of Human Rights.

Mohammadmehdi Barghi,

Assistant Prof, Department of Law, Faculty of Theology, Meybod University, Meybod, Iran,
Iran.(Corresponding Author: barghi@meybod.ac.ir.)

Submit Date: 2024/05/12

Accept Date: 2024/06/28

Abstract:

Although Article 10 of the European Convention on Human Rights recognizes the right to freedom of expression for the citizens of the contracting states, it considers the use of this right subject to observance of formalities, one of which is respect for the spiritual dignity of others. The present research paper, which was written in a descriptive-analytical method and using library and internet sources, deals with the main question that what the most important criteria are for distinguishing between the permission of freedom of speech and the prohibition of committing crimes against the spiritual dignity of individuals. The findings of the research show that the European Court of Human Rights has identified four criteria: the position of the audience, the nature and purpose of the statements, the ability to verify the statements, and the behavior and speech of the audience.

Key Words: *Freedom of Expression, European Court of Human Rights, European Convention on Human Rights, Judicial Procedure, Crimes against the Moral Dignity*

1. Introduction

The right to freedom of expression is provided as one of the basic human rights in various international documents. However, accepting this right in absolute terms may lead to abuse of this right. In such a way that people, under the pretext of having the right to freedom of speech, express things that lead to insulting the moral dignity of others. Therefore, in various international documents, restrictions have been considered for the use of the right to freedom of expression. Among these documents, we can mention the European Convention on Human Rights. After recognizing the right to freedom of expression for the citizens of the contracting states in the first paragraph of Article 10 of the Convention, in the second paragraph of the same article, considers the use of this right subject to compliance with conditions and formalities, which include respect. It is for the reputation and spiritual dignity of others. In the meantime, the European Court of Human Rights, as an institution that deals with the complaints of citizens of member states of the Convention regarding the non-compliance with the provisions of the Convention, has tried to provide criteria for distinguishing between the right to freedom of expression and the prohibition of crimes against the moral dignity of individuals.

2. Methodology

In this study, by adopting a critical approach and using library sources and descriptive-analytical The present study, which was written in a descriptive-analytical method and using library and internet sources, deals with the main question that what the most important criteria are for distinguishing between the permission of freedom of expression and the prohibition of committing crimes against the moral dignity of individuals according to the European Court of Human Rights.

3. Results and Discussion

One of the most important criteria that the European Court of Human Rights considers in distinguishing the right to freedom of expression from the prohibition of crimes against the moral dignity of individuals is the position and personality of the audience. With the explanation that in cases where the audience is ordinary people who have no social or political status, the European Court of Human Rights often tends to support them and does not consider the perpetrator entitled to the protection stated in the first paragraph of Article 10 of the European Convention on Human Rights. On the other hand, in cases where people with a special social status such as political officials have been criticized, it has been more tolerant and believes that these people, by accepting such positions, have deliberately exposed themselves to the scrutiny and criticism of others. Therefore, more courage is expected from them in the face of criticism.

The European Court of Human Rights also pays attention to the nature of the statements in determining whether the statements made are under the protection of the right to freedom of expression subject to Article 10 of the European Convention on Human Rights or they lead to damage to the moral dignity of individuals and are outside the scope of the protection of Article 10. Based on this, the European Court of Human Rights has considered statements that are expressed in harsh or exaggerated language under the protection of the right to freedom of expression. Of course, the level of support for such statements depends on their context and purpose. In relation to publicly disputed issues, during political debates, in election campaigns, and in criticism of the government or politicians, harsh statements may be made. In such cases, the European Court of Human Rights often expects tolerance regarding such statements.

According to the European Court of Human Rights, we must distinguish between facts and opinions when determining whether a person's statements are subject to the right to freedom of expression or have led to crimes against the moral dignity of persons. Facts, data and information related to a subject that a person collects from somewhere and presents them; while the opinions are the personal views of that person about that subject. The European Court of Human Rights has emphasized that although facts can be verified and its truth or falsity can be determined, opinions only express a person's analysis of an issue and cannot be verified.

Another criterion of the European Court of Human Rights in distinguishing between the right to freedom of expression protected by Article 10 of the European Convention on Human Rights and crimes against the moral dignity of individuals is the behavior and speech of the audience. In cases where a person causes criticism of herself with provocative behavior and speech, the European Court of Human Rights expects more tolerance from the domestic courts of the contracting states. In such

cases, the European Court of Human Rights considers part of the fault to be caused by the provocative behavior and speech of the audience. The European Court of Human Rights believes that in these cases, the expressions used by the critic, even if they contain offensive expressions, will be excluded from the scope of crimes against moral dignity.

4. Conclusions

The European Court of Human Rights has considered 4 criteria for distinguishing the right to freedom of expression from the prohibition of committing crimes against the moral dignity of individuals. The first criterion is the position and personality of the audience. The European Court of Human Rights has been more tolerant in cases where persons with a special social status such as political officials have been criticized. The second criterion is the content and nature of statements and their purpose. Based on this, the statements that are made with the aim of raising issues of public interest and are concerned with solving the problems of the society, even if they contain harsh and disgusting expressions, will be protected by Article 10 of the European Convention on Human Rights. The third criterion is the ability to verify statements. With the explanation that in cases where a person has only expressed his personal assessment of a subject, due to the impossibility of verification, the European Court of Human Rights prohibits the contracting states from requiring the person to prove the truth of what he has stated. The last criterion is the speech and behavior of the audience. Based on this, in cases where a person exposes herself to the criticism of others with her provocative behavior, the European Court of Human Rights has considered part of the blame for that person.

5. Selection of References

- Betten, Lammy (2023), *The Human Rights Act 1998 - What it Means: The Incorporation of the European Convention on Human Rights into the Legal Order of the United Kingdom*, Leiden: Brill.
- Jones, Mariette (2024), *Defamation and the Right to Freedom of Speech: The UK in Comparative Perspective*, Milton Park: Taylor & Francis.
- Lan Yurttagul, Hava Charlotte (2021), *Whistleblower Protection by the Council of Europe, the European Court of Human Rights and the European Union: An Emerging Consensus*, New York: Springer International Publishing.
- Rodrigues, Andre Alfar (2024), *The Whistleblower Protection Regime*, Lisbon: Almedina.
- Sunshine, Spencer (2024), *Neo-Nazi Terrorism and Countercultural Fascism*, Milton Park: Taylor & Francis.

Citation:

Barghi, M (2024), "The Criteria for Distinguishing the Permission of Freedom of Expression from the Prohibition of Committing Crimes against the Dignity of Persons from the Point of View of the European Court of Human Rights.", *Criminal Law Research*, 15(29), pp. 21-32.
DOI: 10.22124/jol.2024.27460.2476

Copyright:

Copyright for this article is transferred by the author(s) to the journal, with first publication rights granted to *Criminal Law Research*. This is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

معیارهای تفکیک جواز آزادی بیان از ممنوعیت ارتکاب جرایم علیه حیثیت اشخاص از منظر دادگاه اروپایی حقوق بشر

محمد مهدی برعی ^{ID}

استادیار گروه حقوق، دانشکده الهیات و معارف اسلامی، دانشگاه میبد، میبد، ایران.

✉ barghi@meybod.ac.ir

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۴/۰۸

تاریخ ارسال: ۱۴۰۳/۰۲/۲۳

چکیده:

گرچه ماده‌ی ۱۰ کنوانسیون اروپایی حقوق بشر حق آزادی بیان را برای شهروندان دولت‌های متعاقد به رسمیت شناخته، باوجود این استفاده از این حق را منوط به رعایت تشریفات دانسته که یکی از آن‌ها رعایت احترام نسبت به حیثیت معنوی دیگران است. در این میان تشخیص مرز بین جواز آزادی بیان و ممنوعیت ارتکاب جرایم علیه حیثیت معنوی اشخاص با ابهاماتی روبه‌رو است. پژوهش حاضر که به روش توصیفی-تحلیلی و با استفاده از منابع کتابخانه‌ای و اینترنتی نگاشته شده است، به این پرسش اصلی می‌پردازد که مهم‌ترین معیارهای تفکیک بین جواز آزادی بیان و ممنوعیت ارتکاب جرایم علیه حیثیت معنوی اشخاص کدامند؟ یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد دادگاه اروپایی حقوق بشر چهار معیار جایگاه و موقعیت مخاطب اظهارات، ماهیت و هدف اظهارات، قابلیت راستی‌آزمایی اظهارات و رفتار و گفتار مخاطب اظهارات را به‌عنوان معیارهای تفکیک بین جواز آزادی بیان و ممنوعیت ارتکاب جرایم علیه حیثیت معنوی اشخاص شناسایی نموده است.

واژگان کلیدی: آزادی بیان، دادگاه اروپایی حقوق بشر، کنوانسیون اروپایی حقوق بشر، روبه قضائی، جرایم علیه حیثیت معنوی

اشخاص

مقدمه

برخورداری از حق آزادی بیان یکی از مهم‌ترین حقوق بشری است که در دهه‌های اخیر در اسناد بین‌المللی پیش‌بینی شده است. از جمله‌ی این اسناد «کنوانسیون اروپایی حمایت از حقوق بشر و آزادی‌های اساسی»^۱ است. ^۲ این سند بین‌المللی که از این پس در جهت رعایت اختصار از آن با عنوان «کنوانسیون اروپایی حقوق بشر» نام می‌بریم در ماده‌ی ۱۰ به حق آزادی بیان پرداخته است. در بند اول از این ماده، کنوانسیون بر لزوم احترام گذاشتن به حق آزادی بیان شهروندان توسط دولت‌های متعاقد تأکید کرده است. در این بند چنین آمده است: «هرکس از حق آزادی بیان برخوردار می‌باشد. این حق شامل آزادی داشتن عقاید و دریافت و انتقال اطلاعات و ایده‌ها بدون مداخله‌ی مراجع دولتی و صرف‌نظر از مرزهای جغرافیایی می‌باشد. . .»^۳

با وجود این رعایت حق آزادی بیان به گونه‌ای که هم اشخاص آزادانه حق اظهارنظر و بیان دیدگاه‌های خود را داشته باشند و هم این موضوع منجر به تعرض به حقوق سایرین نشود، از پیچیدگی‌هایی برخوردار است. با این توضیح که ممکن است شخصی به بهانه‌ی برخورداری از حق آزادی بیان، الفاظ یا عباراتی به کار برد که منجر به هتک حیثیت معنوی دیگران شده و قابل انطباق با رفتارهای مجرمانه‌ی نظیر توهین^۴، افتراء^۵ و مانند آن‌ها باشد. به همین دلیل در اسناد بین‌المللی مختلف محدودیت‌هایی برای برخورداری از حق آزادی بیان در نظر گرفته شده است. بند دوم از ماده‌ی ۱۰ کنوانسیون اروپایی حقوق بشر نیز با در نظر گرفتن همین اقتضائات چنین مقرر داشته است: «اعمال این آزادی‌ها {آزادی بیان} از آن‌جا که با خود وظایف و مسئولیت‌هایی را به همراه دارند، ممکن است منوط به تشریفات، شرایط، محدودیت‌ها یا مجازات‌هایی باشند که به موجب قانون مقرر شده . . .»^۶

با این توصیف، پژوهش حاضر بر آن است که به این پرسش پاسخ دهد که مهم‌ترین معیارهای تفکیک حق آزادی بیان که در بند اول از ماده‌ی ۱۰ کنوانسیون اروپایی حقوق بشر پیش‌بینی شده است از ممنوعیت ارتکاب جرایم علیه حیثیت معنوی که در بند دو از همین ماده مورد اشاره قرار گرفته است کدامند؟ در جهت پاسخ به این سؤال، جستار حاضر به دو گفتار تقسیم شده است. در گفتار اول به لزوم حفاظت از حیثیت افراد و حاشیه‌ی صلاحیت‌دهی شده به دولت‌ها در جهت حمایت از آن از منظر کنوانسیون اروپایی حقوق بشر می‌پردازیم. آن‌گاه در گفتار دوم معیارهای تفکیک حق آزادی بیان از ممنوعیت ارتکاب جرایم علیه حیثیت معنوی اشخاص را در آرای صادره توسط دادگاه اروپایی حقوق بشر مورد بررسی قرار خواهیم داد. پژوهش پیش‌رو توصیفی-تحلیلی بوده و اطلاعات آن به شیوه‌ی کتابخانه‌ای و اینترنتی گردآوری شده است.

1. The European Convention For The Protection Of Human Rights And Fundamental Freedoms

۲. برای مطالعه‌ی بیشتر راجع به این سند مراجعه کنید به

Delmas-Marty, Mireille, The European Convention for the Protection of Human Rights: International Protection Versus National Restrictions, Brill, 2021

3. Article 10 & 1: " Everyone has the right to freedom of expression. This right shall include freedom to hold opinions and to receive and impart information and ideas without interference by public authority and regardless of frontiers. . . "

۴- توهین به هر رفتاری اعم از فعل، گفتار، اشاره یا نوشتار دلالت دارد که بتواند به نحوی موجب وهن حیثیت دیگری در نظر افراد متعارف جامعه شود. (میرمحمدصادقی، ۱۳۹۲: ۴۷۵) در ماده‌ی ۶۰۸ بخش تعزیرات قانون مجازات اسلامی مصوب سال ۱۳۷۵ راجع به این جرم چنین آمده است: «توهین به افراد از قبیل فحاشی و استعمال الفاظ رکیک، چنانچه موجب حد قذف نباشد، جزای نقدی درجه شش خواهد بود.»

۵- افترا یکی از جرایم علیه شخصیت معنوی اشخاص است و مقصود از آن نسبت دادن کاذبانه‌ی یک جرم به دیگری است. (ملک‌افضلی اردکانی و کریمی، ۱۴۰۲: ۲۷۵) در ماده‌ی ۶۹۷ بخش تعزیرات قانون مجازات اسلامی مصوب سال ۱۳۷۵ این جرم چنین تعریف شده است: «هرکس به وسیله‌ی اوراق چاپی یا خطی یا به وسیله‌ی درج در روزنامه و جرائد یا نطق در مجامع یا به هر وسیله‌ی دیگر به کسی امری را صریحاً نسبت دهد یا آن‌ها را منتشر نماید که مطابق قانون آن امر جرم محسوب می‌شود و نتواند صحت آن اسناد را ثابت نماید، جز در مواردی که موجب حد است به جزای نقدی درجه‌ی شش محکوم خواهد شد.»

6- Article 10 & 2: " The exercise of these freedoms, since it carries with it duties and responsibilities, may be subject to such formalities, conditions, restrictions or penalties as are prescribed by law. . . "

۱. لزوم حفاظت از حیثیت اشخاص

گرچه کنوانسیون اروپایی حقوق بشر باصراحت «حق حیثیت و شهرت»^۱ را به عنوان یک حق مستقل پیش بینی نکرده، اما لزوم «حفاظت از حیثیت دیگران»^۲ را به عنوان یکی از زمینه‌های محتمل جهت محدود کردن حق آزادی بیان اشاره کرده است. با این توضیح که بند دوم از ماده‌ی ۱۰ کنوانسیون اروپایی حقوق بشر، دخالت دولت‌های متعاقد در حق آزادی بیان شهروندان را فقط در صورتی مجاز دانسته که این دخالت به منظور رسیدن به هدف مشروعی صورت گرفته باشد. کنوانسیون مصادیق اهداف مشروعی را که دولت‌های متعاقد به منظور تحقق این اهداف، مجاز به ایجاد محدودیت در حق آزادی بیان شهروندان‌شان می‌باشند ذکر کرده که عبارت است از: حفظ امنیت ملی، تمامیت ارضی یا امنیت عمومی، جلوگیری از بی‌نظمی یا ارتکاب جرم، حفاظت از بهداشت و اخلاقیات، حفاظت از حیثیت یا حقوق دیگران، جلوگیری از افشای اطلاعات دریافتی محرمانه و حفظ اقتدار و بی‌طرفی دستگاه قضائی.

چنان‌که ملاحظه می‌کنیم یکی از این اهداف مشروع «حفاظت از حیثیت دیگران» است. مقصود از حیثیت در بند دوم از ماده‌ی ۱۰ کنوانسیون اروپایی حقوق بشر، جایگاه و احترامی است که فرد در جامعه از آن برخوردار است. بنابراین هرگونه گفتار یا رفتاری که به حیثیت دیگران لطمه وارد نماید، می‌تواند منجر به آسیب به جایگاه و شأن اجتماعی ایشان و حتی طرد و انزوای غیرارادی آن‌ها از جامعه گردد. (Spielmann & Cariolou, 2011: 571)

بر این اساس گرچه کنوانسیون اروپایی حقوق بشر، در بند اول از ماده‌ی ۱۰ حق آزادی بیان را برای شهروندان دولت‌های متعاقد به رسمیت شناخته است، باوجود این در بند دوم از همین ماده به دولت‌های متعاقد این اجازه را داده است که با استفاده از حاشیه‌ی صلاح دید اعطاء شده به ایشان، در مواردی که افراد با سوء استفاده از این حق، به حیثیت دیگران خدشه وارد آورند، محدودیت‌هایی را برای استفاده از حق آزادی بیان آن‌ها در نظر بگیرند.

لازم به توضیح است که در تعیین این‌که آیا اقدامات انجام شده توسط دولت‌ها در محدود کردن برخورداری شهروندان از حق آزادی بیان، با ماده‌ی ۱۰ سازگار است یا خیر، درجه‌ی خاصی از اختیار در تصمیم‌گیری و تشخیص به دولت‌ها واگذار شده که به «حاشیه‌ی صلاح دید»^۳ معروف است. دادگاه اروپایی حقوق بشر نخستین بار در پرونده‌ی «Handyside v. the United Kingdom»^۴ به برخورداری دولت‌ها از این «حاشیه‌ی صلاح دید» اشاره کرد. با این حال باید توجه داشته باشیم که این دکتترین به دولت‌های متعاقد قدرت تصمیم‌گیری نامحدود نمی‌دهد و مسئول نهایی حصول اطمینان از رعایت تعهدات ناشی از کنوانسیون توسط دولت‌ها، دادگاه اروپایی حقوق بشر می‌باشد. (برغی، ۱۴۰۲: ۴۷-۴۸)

با این توضیح که کنوانسیون اروپایی حقوق بشر، حق دادخواهی فردی را به رسمیت شناخته که به موجب این حق افراد و سازمان‌ها می‌توانند اختلافات‌شان را با دولت‌هایشان در خصوص نقض حقوق مندرج در این کنوانسیون در «دادگاه اروپایی حقوق بشر»^۵ مطرح نمایند. همین ویژگی ممتاز کنوانسیون اروپایی حقوق بشر باعث شده که در مواردی که افرادی توسط دادگاه‌های داخلی کشورهای عضو کنوانسیون به ارتکاب جرایم علیه حیثیت معنوی دیگران محکوم شده و با دادخواهی نزد دادگاه اروپایی حقوق بشر مدعی شده‌اند که این حکم محکومیت، نقض حق آزادی بیان ایشان محسوب می‌شود، دادگاه اروپایی حقوق بشر ضمن بررسی موضوع، به تعیین معیارهای تفکیک جواز آزادی بیان از ممنوعیت ارتکاب جرایم علیه حیثیت معنوی اشخاص بپردازد.

- 1- the Right of Reputation
- 2- Protection of the Reputation
- 3- Margin of Appreciation
- 4- Appl. No. 5493/72, 7 December 1976
- 5- European Court Of Human Rights

۶- برای مطالعه‌ی بیشتر راجع به دادگاه اروپایی حقوق بشر مراجعه کنید به

۲. معیارهای تفکیک آزادی بیان از جرایم علیه حیثیت اشخاص

۲.۱. جایگاه و شخصیت مخاطب اظهارات

یکی از مهم‌ترین معیارهایی که دادگاه اروپایی حقوق بشر در تفکیک حق آزادی بیان از ممنوعیت جرایم علیه حیثیت معنوی اشخاص مورد توجه قرار می‌دهد، جایگاه و شخصیت مخاطب اظهارات است. با این توضیح که در مواردی که مخاطب اظهارات مردم عادی هستند که فاقد جایگاه و موقعیت اجتماعی یا سیاسی ویژه‌ای می‌باشند، دادگاه اروپایی حقوق بشر اغلب تمایل به حمایت از ایشان دارد و مرتکب را مستحق حمایت مندرج در بند اول از ماده‌ی ۱۰ کنوانسیون اروپایی حقوق بشر در خصوص برخورداری از حق آزادی بیان نمی‌داند. به‌عنوان نمونه می‌توان به پرونده‌ی «Mediengruppe Österreich GmbH v. Austria»^۱ اشاره کرد. در این پرونده روزنامه‌ای در اتریش به‌صورت روزانه عکسی از یک شخص منتشر می‌کرد و در ذیل آن عکس برای توصیف وی از عبارت «محکوم نئونازی»^۲ استفاده می‌نمود. در پی شکایت آن فرد، دادگاه‌های داخلی کشور اتریش، روزنامه را به سبب هتک حیثیت معنوی فرد محکوم نمودند. متعاقباً روزنامه با طرح شکایتی در دادگاه اروپایی حقوق بشر، مدعی نقض حق آزادی بیان خود گردید. دادگاه ملاحظه کرد که گرچه در یک برهه‌ی زمانی مشخص، فرد مربوطه عضو مشهور سازمان نئونازی در اتریش بوده است، با این حال، زمانی که عکس و کپشن^۳ همراه با آن منتشر شده بود، بیش از بیست سال از محکومیت او به جرم عضویت در حزب نئونازی و حدود هفده سال از آزادی وی گذشته بود و هیچ نشانه‌ای وجود نداشت که آن فرد پس از آزادی همچنان حامی حزب بوده باشد. بنابراین دادگاه اروپایی حقوق بشر، ضمن تأیید رأی دادگاه کشور اتریش، ادعای روزنامه مبنی بر نقض حق آزادی بیان را رد نمود. (Council of Europe, 2022: 34)

در مقابل در مواردی که مخاطب اظهارات افرادی با موقعیت و جایگاه سیاسی یا اجتماعی خاص می‌باشند، دادگاه اروپایی حقوق بشر سطوح متفاوتی از حمایت از حق آزادی بیان اظهارکننده را ارائه داده است. دادگاه بیشترین میزان حمایت از حق آزادی بیان را در مواردی به عمل آورده که مخاطب اظهارات، مقامات سیاسی بلندمرتبه می‌باشند. استدلال دادگاه اروپایی حقوق بشر در این خصوص آن است که سیاستمداران با تمایل به کار در حوزه‌ی عمومی، داوطلبانه خود را در کانون توجه قرار می‌دهند. بنابراین از ایشان انتظار می‌رود که در مقابل انتقادات صبر و تحمل بیشتری از خود نشان داده و به تعبیر دادگاه «پوست کلفت‌تر»^۴ باشند. (Jones, 2024: 151)

یکی از پرونده‌های مشهور در این رابطه، پرونده‌ی «Lingens v. Austria»^۵ می‌باشد. در اکتبر سال ۱۹۷۵، پس از انتخابات عمومی در اتریش، آقای «لینگنس» دو مقاله در انتقاد از صدراعظم آقای «برونو کریسکی» که در انتخابات پیروز شده بود، منتشر کرد. علت این انتقادات آن بود که صدراعظم اعلام کرده بود ائتلافی با حزبی که رهبری آن را فردی با پیشینه‌ی نازی‌ها بر عهده داشت، تشکیل می‌دهد و در این راستا صدراعظم تلاش‌هایی سیستماتیک برای حمایت سیاسی از این نازی سابق انجام داده بود. آقای «لینگنس» در مقالات خود رفتار صدراعظم را «غیراخلاقی» و «دور از شرافت» توصیف نمود و مدعی شد که چنین عملکردی نشان‌دهنده‌ی «پست‌ترین نوع از فرصت‌طلبی» می‌باشد. در پی طرح شکایت توسط صدراعظم، دادگاه‌های اتریش این اظهارات را توهین‌آمیز دانستند و روزنامه‌نگار را به جریمه‌ی نقدی محکوم کردند.

متعاقباً آقای «لینگنس» با طرح شکایتی نزد دادگاه اروپایی حقوق بشر مدعی شد دادگاه‌های اتریش حق آزادی بیان او را که مورد حمایت ماده‌ی ۱۰ کنوانسیون اروپایی حقوق بشر می‌باشد، نقض کرده‌اند. در مقابل دادگاه اروپایی، دولت اتریش مدعی شد که

1- Appl. No. 37713/18, 26 April 2022

۲- نئونازیسم یا نازیسم نوین به جنبش‌های سیاسی و اجتماعی با رویکرد ستیزه‌جویانه پس از جنگ جهانی دوم اشاره دارد که درصدها احیاء و بازگردانی ایدئولوژی نازیسم می‌باشند. برای مطالعه‌ی بیشتر راجع به این مکتب فکری مراجعه کنید به:

Sunshine, Spencer, Neo-Nazi Terrorism and Countercultural Fascism, Taylor & Francis, 2024

۳- مقصود از کپشن یک عبارت کوتاه است که در زیر یا کنار تصویری در یک رسانه قرار می‌گیرد و آن تصویر خاص را توصیف می‌کند.

4- Thicker Skin

5- Appl. No. 9815/82, 8 July 1986

محکومیت متقاضی با هدف حفاظت از شهرت و حیثیت معنوی صدراعظم بوده است. دادگاه اروپایی پس از بررسی موضوع چنین استدلال نمود که سیاستمداران باید تحمل بیشتری نسبت به انتقاد رسانه‌ها نشان دهند:

«آزادی بحث در مسائل سیاسی، هسته‌ی اصلی مفهوم جامعه‌ی دموکراتیک است که در سراسر کنوانسیون مورد حمایت قرار گرفته است. بر این اساس، محدودیت‌های نقد قابل پذیرش در مورد یک سیاستمدار بیشتر از یک فرد عادی است. بر خلاف دومی، اولی ناگزیر و آگاهانه خود را در معرض بررسی دقیق هر حرف و کردارش از سوی روزنامه‌نگاران و عموم مردم می‌گذارد و در نتیجه باید درجه‌ی بیشتری از تساهل نشان دهد.»

دادگاه اروپایی حقوق بشر گرچه پذیرفت که سیاستمداران نیز مانند سایر مردم از حق حمایت از شهرت و حیثیت معنوی برخوردارند، اما تأکید نمود که در مقام ایجاد موازنه بین منافع ناشی از بحث‌های آزادانه راجع به موضوعات سیاسی و مضرات ناشی از آسیب احتمالی به حسن شهرت سیاستمداران، اولی از اهمیت بیشتری برخوردار است. تأثیر کلی محکومیت آقای «لینگنس» بر آزادی مطبوعات نیز عامل دیگری بود که دادگاه آن را مرتبط تشخیص داد:

«از آن‌جا که مقالات مورد مناقشه قبل از صدور حکم به محکومیت به‌طور گسترده منتشر شده بود، بنابراین مجازات تعیین شده برای نویسنده به‌طور دقیق مانع از ابراز نظر او نشده بود، اما به هر حال نوعی سرزنش برای او به حساب می‌آمد که احتمالاً او را از طرح مجدد چنین انتقاداتی در آینده منصرف می‌کند. . . . در چارچوب بحث‌های سیاسی، چنین حکمی احتمالاً روزنامه‌نگاران را از مشارکت در بحث عمومی در مورد مسائلی که بر زندگی جامعه تأثیر می‌گذارد باز خواهد داشت. به تعبیر دیگر احکامی مانند این ممکن است مطبوعات را در انجام وظیفه‌ی خود به‌عنوان تأمین‌کننده‌ی اطلاعات و ناظر عمومی دچار مشکل کند.»

با در نظر گرفتن مجموعه‌ی موارد فوق، دادگاه اروپایی حقوق بشر حکم به نقض ماده‌ی ۱۰ کنوانسیون اروپایی حقوق بشر توسط دولت اتریش داد. (Janis & Others, 2008: 259)

در مقایسه با انتقاد از سیاستمداران، سطح کمتری از حمایت از حق آزادی بیان نسبت به توهین یا افترا به مقامات و کارمندان دولتی اعمال می‌شود. باوجود این به نظر می‌رسد که دادگاه اروپایی حقوق بشر در حال گسترش فضا برای پذیرش آن دسته از عبارات انتقادی و در عین حال بعضاً توهین‌آمیزی است که نسبت به مقامات دولتی یا نهادهای عمومی انجام گرفته و در مورد موضوعات مورد علاقه‌ی عمومی بحث یا اظهار نظر می‌کنند.

به‌عنوان نمونه در پرونده‌ی «Thorgeir Thorgeirson v. Iceland»^۱ دادگاه آزادی مطبوعات را در حوزه‌ی انتقاداتی که نسبت به کارمندان دولت انجام می‌شود، مورد تأیید قرار داد. در این پرونده نویسنده در یک روزنامه دو مقاله در مورد خشونت پلیس منتشر کرد. مقاله‌ی اول به شکل نامه‌ای خطاب به وزیر دادگستری بود که از او خواسته بود تا کمیسیونی را «برای بررسی شایعاتی که به تدریج به باور عمومی تبدیل شده بود که خشونت روزافزون در نیروی پلیس وجود دارد و به روشی غیرطبیعی اقدام به سرکوب می‌کنند.» تشکیل دهد. نویسنده در این مقاله برای توصیف افسران پلیس و رفتار آن‌ها از عباراتی مانند «جانوران وحشی در لباس فرم که در جنگل زندگی شبانه‌ی شهر ما بی صدا و با صدا به اطراف می‌خزند» یا «به‌جای این که با مردم با احتیاط و دقت برخورد کنند، با خودانگیختگی وحشیانه نسبت به آن‌ها عمل می‌کنند» استفاده کرده بود.

متعاقب یک برنامه‌ی تلویزیونی که در آن پلیس اتهامات رفتار توأم با وحشیگری را رد کرد، نویسنده مقاله‌ی دومی را منتشر کرد و در آن اظهار داشت: «رفتار [پلیس] در مقام دفاع از خود، نمونه‌ای از آن چیزی بود که به تدریج به تصویر عمومی از نیروی پلیس ما تبدیل می‌شود: قلدری، سندساز، اقدامات غیرقانونی، توهنات، شتابزدگی و ناتوانی». در ادامه نویسنده به‌دلیل افترا به اعضای نامشخصی از پلیس به پرداخت جریمه‌ی نقدی محکوم شد. وی با طرح شکایتی در دادگاه اروپایی حقوق بشر مدعی نقض حق آزادی بیان خود گردید. در مقابل دادگاه، دولت ایسلند چنین استدلال کرد که اولاً محکومیت نویسنده با هدف حفاظت از حیثیت معنوی افسران پلیس بوده و ثانیاً جواز اظهارات توهین‌آمیز در قالب انتقاد فقط در مورد رفتار سیاستمداران پذیرفته شده است نه در رابطه با انتقاد از عملکرد کارمندان دولتی نظیر افسران پلیس.

در مقابل دادگاه اروپایی حقوق بشر چنین پاسخ داد که:

«در رویه قضایی دادگاه هیچ حکمی برای تمایز قائل شدن، به شکلی که دولت [ایسلند] عنوان می‌کند، بین بحث سیاسی و بحث درباره‌ی سایر موضوعات مورد علاقه‌ی عمومی وجود ندارد.» همچنین دادگاه اروپایی حقوق بشر تأکید نمود که: «گرچه هر دو مقاله با عبارات بسیار قوی تنظیم شده بودند، با این حال با توجه به هدف آن‌ها و تأثیری که آن‌ها به منظور ایجاد آن نوشته شده‌اند، دادگاه بر این عقیده است که زبان مورد استفاده در آن‌ها را نمی‌توان بیش از حد تلقی کرد.» بنابراین دادگاه به این نتیجه رسید که:

«محکومیت و مجازات [نویسنده] می‌تواند از بحث آزاد در مورد موضوعات مورد علاقه‌ی عمومی جلوگیری کند.» و چنین محکومیتی «در یک جامعه‌ی دموکراتیک ضروری» نیست. لذا حکم به نقض ماده‌ی ۱۰ کنوانسیون اروپایی حقوق بشر توسط دولت ایسلند داد. (Crawshaw & Holmstrom, 2006: 472-473)

بررسی رویه قضایی دادگاه اروپایی حقوق بشر نشان می‌دهد که قضات از حمایت ویژه‌ی این دادگاه در مقابل اظهارات توأم با توهین یا افتراء برخوردارند. علت چنین حمایتی آن است که اعضای قوه‌ی قضاییه باید از اعتماد عمومی برخوردار باشند و بنابراین باید از آن‌ها در برابر حملات مخرب‌ی که فاقد هرگونه مبنای واقعی هستند، محافظت شود. علاوه بر این از آن جایی که قضات وظیفه‌ی صدور رأی را بر عهده دارند، نمی‌توانند در ملاء عام به حملات مختلف به شکلی که به عنوان مثال سیاستمداران قادر به انجام آن هستند واکنش نشان دهند. با وجود این حمایت ویژه، دادگاه اروپایی حقوق بشر تأکید کرده که قضات در یک فضای مصون از هرگونه انتقاد قرار نمی‌گیرند. در مواردی که عملکرد یک قاضی مورد انتقاد قرار می‌گیرد، دادگاه‌های داخلی دولت‌های عضو کنوانسیون باید بین حیثیت معنوی قاضی مورد نظر و آزادی مطبوعات برای گزارش در مورد موضوعات مورد علاقه‌ی عمومی موازنه برقرار کرده و اولویت را در یک جامعه‌ی دموکراتیک تعیین نمایند. بدیهی است که در جایی که انتقاد عمدتاً با هدف توهین یا افتراء به قضات و بدون مشارکت در مباحث عمومی در مورد اجرای عدالت باشد، حمایت از آزادی بیان ممکن است محدودتر باشد. در مقابل در مواردی که هدف از انتقاد از قاضی، طرح مباحث مربوط به اجرای عدالت در جامعه باشد، اظهارکننده مورد حمایت بیشتری قرار خواهد گرفت.

در پرونده‌ی «De Haes and Gijssels v. Belgium»^۱ دو روزنامه‌نگار در پنج مقاله به شدت از قضات دادگاه تجدیدنظر بلژیک که در یک پرونده‌ی طلاق تصمیم گرفته بودند حضانت دو فرزند خانواده‌ی طلاق گرفته را به پدرشان واگذار کنند، انتقاد کردند. پدر که یک سردفتر اسناد رسمی معروف بود، قبلاً توسط همسر سابقش و والدین او به سوء استفاده جنسی از دو کودک متهم شده بود. با این وجود در زمان طلاق، تحقیقات علیه اتهام سردفتر بدون کیفرخواست بسته شده بود.

متعاقباً سه قاضی و یک دادستان از دو روزنامه‌نگار و روزنامه شکایت کردند و برای اظهارات افتراءآمیز ایشان درخواست خسارت نمودند. دادگاه‌های بلژیک چنین استدلال کردند که این دو روزنامه‌نگار با طرح این مطلب که قضات به دلیل روابط نزدیک سیاسی خود با سردفتر، عمداً و به اشتباه به نفع او رأی داده‌اند، در مورد بی‌طرفی قضات تردیدهایی ایجاد کرده‌اند. بنابراین روزنامه‌نگاران را محکوم به پرداخت خسارت و انتشار حکم در شش روزنامه با هزینه‌ی شخصی نمودند.

در پی طرح شکایت توسط دو روزنامه‌نگار در دادگاه اروپایی حقوق بشر، دادگاه به بررسی مقالات پرداخت و خاطر نشان کرد که جزئیات زیادی از جمله نظرات کارشناسان ارائه شده است که ثابت می‌کند روزنامه‌نگاران قبل از اطلاع‌رسانی به مردم، در این مورد تحقیقات جدی انجام داده‌اند. علام بر این، این مقالات بخشی از یک بحث عمومی بزرگ در مورد زنان با محارم و نحوه‌ی برخورد قوه‌ی قضاییه با آن بود. دادگاه با اهمیت دادن به حق اطلاع مردم در مورد موضوعی که منافع عمومی دارد، به این نتیجه رسید که تصمیم دادگاه‌های ملی بلژیک «در یک جامعه‌ی دموکراتیک ضروری نیست» و بنابراین ماده‌ی ۱۰ کنوانسیون اروپایی حقوق بشر نقض شده است. (Mowbray, 2012: 723-724)

۲.۲. ماهیت اظهارات

دادگاه اروپایی حقوق بشر در تشخیص این که آیا اظهارات بیان شده تحت حمایت حق آزادی بیان موضوع ماده‌ی ۱۰ کنوانسیون اروپایی حقوق بشر قرار می‌گیرد یا منجر به آسیب به حیثیت معنوی اشخاص شده و از شمول حمایت ماده‌ی ۱۰ خارج است، به ماهیت اظهارات نیز توجه می‌کند. اولین نکته‌ای که در این رابطه باید به آن توجه کرد آن است که صرف این که اظهارات از سوی اکثریت جامعه مورد مخالفت قرار گرفته و زنده تشخیص داده شود، لزوماً به معنای آن که از شمول حمایت ماده‌ی ۱۰ خارج شود نخواهد بود. این مسأله به‌ویژه از آن جهت اهمیت دارد که معمولاً نظرات مورد قبول اکثریت افراد جامعه، با خطر مداخله‌ی دولت‌ها تهدید نمی‌شود؛ بلکه این نظرات ابراز شده توسط اقلیت‌های خاص در یک جامعه است که توسط دولت‌ها محدود می‌شود و بنابراین نیاز به حمایت ماده‌ی ۱۰ کنوانسیون دارد. گرچه این نظرات ممکن است برای اکثریت جامعه زنده و نامقبول به حساب آید، اما برخورد همراه با تسامح نسبت به چنین دیدگاه‌هایی، جزء ضروری از نظام سیاسی یک جامعه‌ی دموکراتیک است.^۱ بر همین اساس دادگاه اروپایی حقوق بشر در پرونده‌ی «Handyside v. the United Kingdom» به صراحت اعلام نموده است که ماده‌ی ۱۰ کنوانسیون اروپایی حقوق بشر نه تنها:

«از اطلاعات یا ایده‌هایی که مطلوب، غیر توهین‌آمیز یا خنثی تلقی می‌شوند، بلکه از آن‌هایی که باعث ایجاد دلخوری، هراس یا تشویش هستند نیز حمایت می‌کند. این لازمه‌ی کثرت‌گرایی، بردباری و وسعت اندیشی است که بدون آن‌ها جامعه‌ی دموکراتیک وجود ندارد.» (Nan Yurttagul, 2021: 114)

دادگاه اروپایی حقوق بشر همچنین اظهاراتی را که به زبان تند یا اغراق آمیز بیان شده‌اند تحت حمایت حق آزادی بیان دانسته است. البته میزان حمایت از چنین اظهاراتی بستگی به زمینه و هدف آن‌ها دارد. در رابطه با موضوعات مورد مناقشه‌ی عمومی، در طول مناظره‌های سیاسی، در مبارزات انتخاباتی و همچنین جایی که انتقاد از دولت یا سیاستمداران صورت می‌گیرد، ممکن است سخنان و انتقادهای تندی مطرح شود. در این گونه موارد اغلب دادگاه اروپایی حقوق بشر انتظار تحمل و تسامح راجع به چنین اظهاراتی دارد.

به عنوان نمونه می‌توان به پرونده‌ی «Jersild v. Denmark»^۲ اشاره کرد. در این پرونده شاکی یک روزنامه‌نگار تلویزیونی بود که برنامه‌ای را تهیه کرد که در آن سه نفر از اعضای یک گروه متشکل از جوانانی با دیدگاه‌های نژادپرستانه دعوت و با آن‌ها مصاحبه شد. از میان عبارات به کار رفته در این برنامه توسط مهمانان می‌توان به موارد ذیل اشاره کرد: «نژادپرست بودن خوب است. ما معتقدیم که دانمارک برای دانمارکی‌ها است.»؛ «مردم باید اجازه داشته باشند که برده نگه دارند.»؛ «فقط یک عکس از یک گوریل بگیرد ... و سپس به یک سیاهپوست نگاه کنید، بدن همان ساختار است.»؛ «سیاه‌پوست یک انسان نیست، یک حیوان است، این برای همه‌ی کارگران خارجی دیگر شامل ترک، یوگسلاو و هر چه که نامیده می‌شوند، نیز صدق می‌کند»

متعاقب پخش این برنامه‌ی تلویزیونی، روزنامه‌نگار توسط دادگاه‌های ملی دانمارک به دلیل کمک و مشارکت در انتشار اظهارات نژادپرستانه محکوم شد. استدلال دادگاه‌های دانمارک برای محکوم کردن وی این بود که او از قبل می‌دانست که احتمالاً اظهارات نژادپرستانه در طول مصاحبه‌ها گفته می‌شود و عامدانه از آن ممانعت نکرده بود. همچنین روزنامه‌نگار در ویرایش نهایی مصاحبه‌ها، اظهارات توهین‌آمیز را حذف نکرده بود. دلیل دیگری که دادگاه‌های ملی دانمارک روزنامه‌نگار را مجرم شناختند، عدم صدور بیانی‌های نهایی از جانب وی بود که طبق آن وی باید به صراحت از نظرات نژادپرستانه‌ی بیان شده در مصاحبه‌ها انتقاد می‌کرد.

روزنامه‌نگار با طرح شکایتی در دادگاه اروپایی حقوق بشر مدعی شد دادگاه‌های دانمارک حق آزادی بیان او را نقض کرده‌اند. دولت دانمارک نزد دادگاه این محکومیت را با نیاز به حمایت از حیثیت معنوی افرادی که توسط اظهارات نژادپرستانه مورد توهین قرار

۱. جان استوارت میل فیلسوف مشهور انگلیسی در این رابطه چنین آورده است: «اگر همه‌ی انسان‌ها جز یک نفر بر یک عقیده بودند، ساکت کردن آن یک نفر برای بشر قابل توجیه نخواهد بود.» (Sharma & Others, 2020: 210) برای مطالعه‌ی بیشتر راجع به اندیشه‌های وی مراجعه کنید به: حاتم‌پوری، حمزه حجت، جان استوارت میل: فایده‌گرایی عمل‌محور یا قاعده‌محور؟، مجله حکمت و فلسفه، سال ۱۴، شماره ۵۵، ۱۳۹۷، صص ۱۵۵-۱۲۷.

گرفته‌اند، توجیه کرد. دادگاه اروپایی حقوق بشر ضمن تأکید بر اهمیت حیاتی مبارزه با تبعیض نژادی، به نحوه‌ی تهیه و پخش برنامه توجه ویژه‌ای نمود. دادگاه ملاحظه کرد که در ابتدای برنامه از مردان جوان مصاحبه‌شونده در مورد محل زندگی و کار و سوابق کیفری آن‌ها سؤال شده است. با توجه به این موضوع دادگاه به این نتیجه رسید که:

«به وضوح نمی‌توان هدف آن [برنامه] را تبلیغ دیدگاه‌ها و ایده‌های نژادپرستانه دانست. برعکس، [برنامه] به وضوح می‌کوشید - از طریق مصاحبه - این گروه خاص از جوانان را که از موقعیت اجتماعی ضعیف و ناامیدکننده، دارای سابقه‌ی جنایی و برخوردار از نگرش‌های خشونت‌آمیز بودند، افشا، نماید.»

دادگاه همچنین با انتقاد از رویکرد دادگاه‌های ملی دانمارک در مورد این که روزنامه‌نگار بایستی بخش‌هایی از مصاحبه را حذف یا با صدور بیانیه‌ای صراحتاً از آن‌ها ابراز انزجار می‌نمود، اظهار داشت:

«این وظیفه‌ی دادگاه‌های ملی نیست که نظرات خود را در مورد این که روزنامه‌نگاران باید چه تکنیکی برای گزارشگری اتخاذ کنند، جایگزین نظر مطبوعات کنند.»

دادگاه همچنین به این مسأله اشاره نمود که این مصاحبه‌ها طی یک برنامه‌ی تلویزیونی جدی که برای مخاطبان آگاه در نظر گرفته شده بود، ارائه شد و به طیف وسیعی از مسائل اجتماعی و سیاسی از جمله بیگانه‌هراسی و مهاجرت پرداخته بود. بنابراین از نظر دادگاه مجازات روزنامه‌نگار برای کمک به انتشار اظهاراتی که شخص دیگری در مصاحبه انجام داده است:

«به طور جدی مشارکت مطبوعات در بحث در مورد موضوعات مورد علاقه‌ی عمومی را مختل می‌کند و نباید موجه شناخته شود مگر این که دلایل قوی برای انجام این کار وجود داشته باشد.»

با توجه به مجموعه‌ی موارد مذکور در فوق، دادگاه اروپایی حقوق بشر حکم به نقض ماده‌ی ۱۰ کنوانسیون توسط دولت دانمارک داد. (Guillen-Nieto, 2023: 49-50)

۲.۳. قابلیت راستی‌آزمایی اظهارات

از نظر دادگاه اروپایی حقوق بشر در تشخیص این که اظهارات شخص مشمول حق آزادی بیان بوده یا منجر به تحقق جرایم علیه حیثیت معنوی اشخاص شده است، بایستی بین حقایق^۱ (داده‌ها) و نظرات^۲ (دیدگاه‌ها) تفکیک قائل شویم. توضیح آن که منظور از حقایق، داده‌ها و اطلاعات مربوط به یک موضوع است که شخص از جایی جمع‌آوری کرده و آن‌ها را ارائه می‌دهد؛ درحالی که مقصود از نظرات، دیدگاه‌ها یا ارزیابی‌های شخصی خود آن فرد راجع به آن موضوع می‌باشد. دادگاه اروپایی حقوق بشر بر این نکته تأکید کرده است که گرچه حقایق و داده‌های مربوط به یک موضوع قابل راستی‌آزمایی است و می‌توان صحت یا کذب آن را مشخص نمود، اما نظرات، صرفاً بیانگر ارزیابی یا تحلیل شخص از یک موضوع است و قابلیت راستی‌آزمایی ندارد:

«وجود حقایق قابل اثبات است، در حالی که صحت قضاوت‌های ارزشی قابل اثبات نیست. . . الزام افراد به اثبات قضاوت‌های ارزشی، غیرممکن است و آزادی عقیده را که بخشی اساسی از حق تضمین شده توسط ماده‌ی ۱۰ کنوانسیون است، نقض می‌کند.» (McGonagle & Andreotti, 2016: 27)

اهمیت این تفکیک از آن روست که در بسیاری از کشورها، شرط تحقق جرایم علیه حیثیت معنوی اشخاص از جمله توهین یا افتراء ناتوانی در صحت‌اسناد است. به این معنا که بدواً بر عهده‌ی اظهارکننده است که صحت آن چه به دیگری نسبت داده را ثابت نماید و در صورت ناتوانی از اثبات آن، به ارتکاب جرایم علیه حیثیت معنوی محکوم خواهد شد. به همین دلیل است که دادگاه اروپایی حقوق بشر با تفکیک قائل شدن بین حقایق و نظرات، تأکید نموده است که اساساً نمی‌توان از اظهارکننده، انتظار اثبات

دیدگاه‌ها و تحلیل‌های شخصی خودش را از یک موضوع داشت. بر همین اساس دادگاه اروپایی حقوق بشر در پرونده‌ی « Dalban v. Romania »^۱ به صراحت عنوان نمود که:

«غیرقابل قبول است که یک روزنامه‌نگار از بیان قضاوت‌های ارزشی انتقادی جز در صورتی که بتواند حقیقت آن‌ها را ثابت کند منع شود.» (Zysset, 2016: 161)

بنابراین در کشورهایی که به موجب قوانین داخلی آن‌ها، شرط تحقق جرایم علیه حیثیت معنوی اشخاص، ناتوانی اظهارکننده‌ی مطلب از اثبات صحت آن چیزی است که به دیگری نسبت داده است، بایستی بین آن دسته از اظهاراتی که صرفاً تحلیل و ارزیابی شخصی گوینده بوده و آن دسته از اظهاراتی که بیان حقایق و واقعیات مربوط به موضوع بوده قائل به تفکیک شد. از آن جا که آن بخش از اظهارات که صرفاً تحلیل و ارزیابی شخصی گوینده بوده، اساساً قابلیت اثبات ندارند، بنابراین شرط اثبات صحت اسناد در آن‌ها فی‌نفسه منتفی است و حتی اگر چنین اظهاراتی حاوی تعبیر نامناسب نسبت به دیگری باشند، تحت شمول جرایم علیه حیثیت معنوی اشخاص قرار نمی‌گیرند. اما آن دسته از اظهاراتی که بیان حقایق و واقعیات مربوط به موضوع بوده، چون قابل راستی‌آزمایی است و امکان صحت یا کذب آن‌ها وجود دارد، ممکن است تحت شمول جرایم علیه حیثیت معنوی قرار گیرند.

بنابراین زمانی که اظهارات فرد شامل بیان حقایق و داده‌های مربوط به یک موضوع است وی بایستی بتواند صحت این داده‌ها را اثبات نماید. باوجود این حتی در این فرض نیز دادگاه اروپایی حقوق بشر دفاع «حسن نیت» را برای اشخاص به رسمیت شناخته است. به این معنا که اگر اظهارکننده در زمان بیان مطالب، دلایل کافی و قابل قبول برای باور به صحت اطلاعات خاصی که قصد ارائه‌ی آن‌ها را دارد داشته، نباید مجازات شود. دادگاه اروپایی حقوق بشر در این رابطه ضمن اشاره به اهمیت سرعت در ارائه‌ی اطلاعات تأکید نموده که نمی‌توان از اظهارکننده انتظار داشت مدت زمان زیادی را صرف بررسی راستی‌آزمایی مطلبی که قصد ارائه‌ی آن را دارد کند، چرا که خبر:

«یک کالای فاسد شدنی است و به تعویق انداختن انتشار آن، حتی برای مدت زمان کوتاه، ممکن است تمام ارزش و اهمیت آن را از بین ببرد.» (Betten, 2023: 136)

بر این اساس در مواردی که مطالب بیان شده توسط اظهارکننده جزء موضوعات مورد توجه‌ی عموم باشد و وی تلاش منطقی و معقول برای راستی‌آزمایی واقعیت‌ها به عمل آورده باشد، مسئولیت کیفری نخواهد داشت، حتی اگر بعداً ثابت شود داده‌های ارائه شده توسط او خلاف واقع بوده است.

۲.۴. رفتار و گفتار مخاطب اظهارات

یکی دیگر از معیارهای دادگاه اروپایی حقوق بشر در جهت تفکیک بین حق آزادی بیان مورد حمایت توسط ماده‌ی ۱۰ کنوانسیون اروپایی حقوق بشر و جرایم علیه حیثیت معنوی اشخاص، رفتار و گفتار مخاطب اظهارات است. با این توضیح که در مواردی که شخصی با رفتار و گفتار تحریک‌آمیز، موجبات انتقاد از خودش را فراهم می‌آورد، دادگاه اروپایی حقوق بشر انتظار تسامح و تساهل بیشتری از جانب دادگاه‌های داخلی کشورهای عضو دارد. به تعبیر دیگر در این گونه موارد دادگاه اروپایی حقوق بشر، بخشی از تقصیر را ناشی از رفتار و گفتار تحریک‌آمیز اولیه‌ی خود فرد دانسته و معتقد است اگر در مقابل این رفتار و گفتار تحریک‌آمیز، مورد انتقاد قرار گرفت، عبارات به کار رفته شده توسط منتقد حتی در صورتی که حاوی عبارات تند و زننده باشند، از شمول جرایم علیه حیثیت معنوی خارج خواهند بود.

به عنوان نمونه می‌توان به پرونده‌ی «Lopes Gomes da Silva v. Portugal»^۲ اشاره کرد. در این پرونده آقای رزنده که نامزد انتخابات شهرداری بود، در سخنرانی خود با اشاره به ویژگی‌های فیزیکی تعدادی از شخصیت‌های عمومی، به ایشان حمله کرده بود. (به عنوان مثال، او نخست‌وزیر سابق فرانسه را «یهودی سر طاس» نامیده بود) سپس آقای لوپس گومز داسیلوا که روزنامه‌نگار بود،

1. Appl. No. 28114/95, 28 September 1999
2. Appl. No. 37698/97, 28 September 2000

از عقاید سیاسی آقای رزنده انتقاد کرد و اظهارات او را «مضحک»، «خنده‌دار» و خودش را «بی‌ادب» خواند. در پی شکایت آقای رزنده، دادگاه‌های پرتغال روزنامه‌نگار را به جرم توهین محکوم کردند. متعاقب این حکم، روزنامه‌نگار با طرح شکایتی نزد دادگاه اروپایی حقوق بشر مدعی نقض حق آزادی بیان خود گردید. دادگاه اروپایی دولت پرتغال را به نقض ماده‌ی ۱۰ کنوانسیون اروپایی حقوق بشر محکوم کرد و چنین استدلال نمود که:

«نظراتی که توسط آقای رزنده بیان شده و مطالبی که در سرمقاله‌ی مورد اعتراض آمده، هر دو به شکل قاطع، تحریک‌آمیز و جدل‌آور بیان شده‌اند. بنابراین غیر منطقی نیست که نتیجه بگیریم که سبک مقاله‌ی روزنامه‌نگار، تحت‌تأثیر سبک گفتار آقای رزنده بوده است.» (Rodrigues, 2024: 259)

نمونه‌ی دیگر پرونده‌ی «Oberschlick v. Austrai»^۱ است. در این پرونده آقای حیدر که رهبر حزب آزادی اتریش بود، در سخنرانی خود مدعی شد که در جنگ جهانی دوم سربازان آلمانی برای صلح و آزادی جنگیدند. در پی این اظهارات، آقای اوبرشلیک که روزنامه‌نگار بود، از آقای حیدر به عنوان «احمق» نام برد. متعاقب شکایت آقای حیدر، دادگاه‌های داخلی اتریش آقای اوبرشلیک را به توهین محکوم نمودند. روزنامه‌نگار با طرح شکایتی در دادگاه اروپایی حقوق بشر مدعی شد حق آزادی بیان وی نقض گردیده است. دادگاه اروپایی چنین استدلال کرد که سخنرانی آقای حیدر به خودی خود تحریک‌آمیز بود و بنابراین کلمه‌ی «احمق» نسبت به خشمی که آگاهانه توسط آقای حیدر ایجاد شده بود، نامتناسب به نظر نمی‌رسید. لذا حکم به نقض ماده‌ی ۱۰ کنوانسیون اروپایی حقوق بشر توسط دولت اتریش داد. (Hallberg & Virkkunen, 2017: 169)

نتیجه‌گیری

حق آزادی بیان به‌عنوان یکی از حقوق اولیه و اساسی انسان‌ها در اسناد مختلف بین‌المللی پیش‌بینی شده و در قوانین داخلی اکثر کشورها به رسمیت شناخته شده است. با این وجود پذیرش این حق به صورت مطلق، ممکن است زمینه‌ی سوءاستفاده از آن را فراهم آورد. بدین شکل که اشخاص به بهانه‌ی برخورداری از حق آزادی بیان، مطالبی اظهار نمایند که منجر به هتک حیثیت معنوی دیگران گردد. از این رو هم در اسناد مختلف بین‌المللی و هم در قوانین داخلی کشورها، محدودیت‌هایی برای استفاده از حق آزادی بیان در نظر گرفته شده است.

در میان این اسناد، به‌صورت خاص می‌توان به کنوانسیون اروپایی حقوق بشر اشاره کرد. کنوانسیون مذکور پس از این که در بند اول از ماده‌ی ۱۰ حق آزادی بیان را برای شهروندان دولت‌های متعاقد به رسمیت شناخته است، در بند دوم از همین ماده استفاده از این حق را منوط به رعایت شرایط و تشریفات دانسته است که از جمله‌ی این شرایط، احترام به شهرت و حیثیت معنوی دیگران می‌باشد.

در این میان دادگاه اروپایی حقوق بشر به عنوان نهادی که به شکایات شهروندان دولت‌های عضو کنوانسیون از دولت‌های متبوع‌شان راجع به عدم رعایت مفاد کنوانسیون در حق ایشان رسیدگی می‌کند، کوشیده است معیارهایی جهت تفکیک بین جواز برخورداری از حق آزادی بیان و ممنوعیت آن چه از آن تعبیر به جرایم علیه حیثیت معنوی اشخاص می‌شود، ارائه دهد.

بر این اساس اولین معیار مورد نظر دادگاه اروپایی حقوق بشر، جایگاه مخاطب اظهارات می‌باشد. با این توضیح که دادگاه اروپایی حقوق بشر، در مواردی که مخاطب اظهارات اشخاص معمولی باشند، امکان تحقق جرایم علیه حیثیت معنوی اشخاص را پذیرفته است. ولی در مواردی که اشخاص برخوردار از جایگاه خاص اجتماعی نظیر مقامات سیاسی مورد انتقاد قرار گرفته‌اند، با تسامح بیشتری برخورد کرده و معتقد است این افراد، با پذیرش چنین سمت‌هایی، عامدانه خود را در معرض بررسی و نقد دیگران قرار داده و از ایشان در مواجهه با انتقادات سعه‌ی صدر بیشتری انتظار می‌رود.

دومین معیار مورد نظر دادگاه اروپایی حقوق بشر، محتوا و ماهیت اظهارات و هدف از طرح آن‌ها می‌باشد. بر این اساس اظهاراتی که با هدف طرح مباحث مورد علاقه‌ی عمومی مطرح شده و دغدغه‌ی رفع معضلات جامعه را دارند، گرچه شامل عبارات تند و زننده باشند، از حمایت ماده‌ی ۱۰ کنوانسیون اروپایی حقوق بشر برخوردار خواهند بود.

معیار سوم از نظر دادگاه اروپایی حقوق بشر قابلیت راستی‌آزمایی اظهارات است. با این توضیح که در مواردی که اظهارکننده صرفاً به بیان دیدگاه‌ها و ارزیابی شخصی خود نسبت به موضوعی پرداخته است، با توجه به عدم امکان راستی‌آزمایی آن‌ها، دادگاه اروپایی حقوق بشر دولت‌های عضو را از الزام اظهارکننده به اثبات صحت مطالبی که بیان کرده منع می‌کند. همچنین در مواردی که مطالب بیان شده شامل داده‌ها و حقایق مربوط به یک موضوع باشد نیز گرچه دادگاه اروپایی حقوق بشر، اظهارکننده را موظف به اثبات صحت آن داده‌ها می‌داند، اما به دولت‌های عضو توصیه می‌کند که در مواردی که اظهارکننده پس از یک کوشش متعارف جهت راستی‌آزمایی و با این تصور صادقانه که اطلاعات صحیح است، آن‌ها را منتشر کرده، حتی در فرضی که بعداً نادرست بودن این اطلاعات اثبات گردید، وی را از اتهام جرایم علیه حیثیت معنوی اشخاص معاف بدانند.

آخرین معیار مورد نظر دادگاه اروپایی حقوق بشر، گفتار و رفتار مخاطب اظهارات است. بر این اساس در مواردی که شخصی با گفتار و رفتار تحریک‌آمیزش، خود را در معرض اظهارات نقادانه‌ی دیگران قرار دهد، دادگاه اروپایی حقوق بشر بخشی از تقصیر را متوجه خود آن شخص دانسته و به کار رفتن عبارات تند و زننده علیه وی را متناسب با اظهارات تحریک‌آمیز خودش در نظر گرفته است.

References:

- Barghi, Mohammadmehdi (2023). Positive Obligations of Governments to Protect the Rights of Citizens in the European Court of Human Rights Interpretation of Article 8 of the European Convention on Human Rights, *State Studies*, Issue 34, Pages 35-57 (In Persian).
- Betten, Lammy (2023), *The Human Rights Act 1998 - What it Means: The Incorporation of the European Convention on Human Rights into the Legal Order of the United Kingdom*, Leiden: Brill.
- Council of Europe (2022), *Guide on Article 10 of the European Convention on Human Rights*, <https://ks.echr.coe.int>.
- Crawshaw, Ralph, Holmstrom, Leif (2006), *Essential Cases on Human Rights for the Police: Reviews and Summaries of International Cases*, Leiden: Martinus Nijhoff Publishers.
- Delmas-Marty, Mireille (2021), *The European Convention for the Protection of Human Rights: International Protection Versus National Restrictions*, Leiden: Brill.
- Guillen-Nieto, Victoria (2023), *Hate Speech: Linguistic Perspectives*, Berlin: De Gruyter.
- Hallberg, Pekka, Virkkunen, Janne (2017), *Freedom of Speech and Information in Global Perspective*, London: Palgrave Macmillan Us.
- Hatampouri, Hamze (2018). John Stuart Mill; Act or Rule Utilitarianism, *Wisdom and Philosophy*, Issue 55, Pages 125-153 (In Persian).
- Janis, Mark, Kay, Richard, Bradley, Anthony (2008), *European Human Rights Law: Text and Materials*, Oxford: Oxford University Press.
- Jones, Mariette (2024), *Defamation and the Right to Freedom of Speech: The UK in Comparative Perspective*, Milton Park: Taylor & Francis.
- Lan Yurttagul, Hava Charlotte (2021), *Whistleblower Protection by the Council of Europe, the European Court of Human Rights and the European Union: An Emerging Consensus*, New York: Springer International Publishing.
- Malekafzali Ardakani, Mojtaba, Karami, Bahareh (2023). A Researching on the Psychological Condition of the Perpetrator of the Crime of Defamation, *Studies of Islamic Jurisprudence and Basis of Law*, Issue 47, Pages 271-294 (In Persian).
- McGonagle, Tarlach, Andreotti, Onur (2016), *Freedom of Expression and Defamation*, Strasbourg: Council of Europe.
- Mirmohammadsadeghi, Hosein (2013). *Offences Against the Person*, 11th Edition, Tehran: Mizan (In Persian).

- Mowbray, Alastair (2012), *Cases, Materials, and Commentary on the European Convention on Human Rights*, Oxford: OUP Oxford.
- Nussberger, Angelija (2020), *The European Court of Human Rights*, Oxford: OUP Oxford.
- Rodrigues, Andre Alfar (2024), *The Whistleblower Protection Regime*, Lisbon: Almedina.
- Sharma, Mohit, Kumar, Sujit, Goel, Priya (2020), *IAS Mains Paper 4 Ethics Integrity & Aptitude 2021*, Delhi: Arihant Publications India limited.
- Spielmann, Dean, Cariolou, Leto (2011), *The Right to Protection of Reputation under the European Convention on Human Rights*, In Book: *Essays in Honour of Christos L. Rozakis*, Bruxelles: Bruylant.
- Sunshine, Spencer (2024), *Neo-Nazi Terrorism and Countercultural Fascism*, Milton Park: Taylor & Francis.
- Zysset, Alain (2016), *The ECHR and Human Rights Theory: Reconciling the Moral and the Political Conceptions*, Milton Park: Taylor & Francis.
- Dalban v. Romania, Appl. No. 28114/95, 28 September 1999
- De Haes and Gijssels v. Belgium, Appl. No. 19983/92, 24 February 1997
- Handyside v. the United Kingdom, Appl. No. 5493/72, 7 December 1976
- Jersild v. Denmark, Appl. No. 15890/89, 23 September 1994
- Lingens v. Austria, Appl. No. 9815/82, 8 July 1986
- Lopes Gomes da Silva v. Portugal, Appl. No. 37698/97, 28 September 2000
- Mediengruppe Osterreich GmbH v. Austria, Appl. No. 37713/18, 26 April 2022
- Oberschlick v. Austrai, Appl. No. 20834/92, 1 July 1997
- Thorgeir Thorgeirson v. Iceland, Appl. No. 13778/88, 25 June 1992

استناد به این مقاله:

برنی، محمد مهدی. (۱۴۰۳)، « معیارهای تفکیک جواز آزادی بیان از ممنوعیت ارتکاب جرایم علیه حیثیت اشخاص از منظر دادگاه اروپایی حقوق بشر »، پژوهشنامه حقوق کیفری، دوره ۱۵، پیاپی ۲۹، صص. ۳۲-۲۱
DOI: 10.22124/jol.2024.27460.2476

Copyright:

Copyright for this article is transferred by the author(s) to the journal, with first publication rights granted to *Criminal Law Research*. This is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

